

Jak se děti učí 5

ČAS

Výchozí otázky:

- 1. Proč je toto téma důležité ve vzdělávání malých dětí?**
- 2. Jaké jsou psychologické zákonitosti dětského chápání času?**
- 3. Jak toho využít ve vyučování na 1. st. ZŠ?**

6-7 leté dítě v 1. tř. čas vnímá jako centrovaný – skrze vlastní pozici a zkušenost v konkrétních životních situacích

❖ MINULOST ----- PRÍTOMNOST ----- BUDOUCNOST

JÁ
min. tady a teď bud.

- ❖ **Děti se tedy do minulosti dívají opačným směrem, než jak jdou dějiny.**
- ❖ **V učebnicích jsou však historické události líčeny decentrovaně.**

Základní podmínka pro pochopení toku času:

- ❖ **aby mohlo dítě vnímat historické učivo decentrovaně, musí „vystoupit“ ze své pozice a zaujmout „odstup“ (nastává cca ve 3. roč.)**
- ❖ **předtím jim musíme zprostředkovat pochopení relace
dříve – později
*dříve než – později než***

Jakou mají děti s časem zkušenost? Že:

- se střídá den s nocí**
- posunují se ručičky hodin a podle toho se vykonávají určité činnosti**
- postupují dny v týdnu**
- střídají se roční období, sled svátků, oslav narozenin**
- lidé jsou různě staří, tj. někteří se narodili dříve než jiní – zkušenosti v rodině: děti, rodiče, prarodiče**

Ve vlastivědě jsou 2 klasická témata, která se k tomu mimořádně hodí:

- ❖ **1. fyzikální čas: dny, týdny, měsíce, roční období, denní doby (ráno – poledne večer), kalendář; HODINY**
- ❖ **2. rodina a rodokmen (genealogie)**

1. téma: FYZIKÁLNÍ ČAS

- ❖ **Pro pochopení fyzického času je důležité, aby děti nejen znaly názvy (dny, měsíců, ...) ale aby objevily cykličnost, pravidelnost v jejich střídání.**

Zpočátku má seznamování s těmito pojmy prožitkový charakter – ptáme se:

- ❖ *co děláš v pondělí?*
- ❖ *co děláš v neděli?*
- ❖ *který den je dnes?*
- ❖ *který den byl včera?*
- ❖ *který den je dříve?*
- ❖ *který den je později?*
- ❖ *je pondělí dříve než čtvrtek?*
- ❖ *je sobota později než pátek? Atd.*

❖ *To však nestačí k pochopení historického času – musí pochopit navíc operaci ZAHRNOVÁNÍ.*

❖ *POCHOPIT UDÁLOST jako událost historickou znamená umístit ji mezi jiné historické události podle časové relace DŘÍVE – POZDĚJI (než) - časová osa*

Cvičení:

- ❖ 1. Řekni, co jsi dělal včera, předevčírem, v neděli apod.
(*všítat si tvaru slovesa, který používají; jestliže používají jen jednoho času, svědčí to o nedostatečném operačním myšlení a o jeho neschopnosti vyjádřit z centrovaného hlediska nevratný sled*)
- ❖ 2. Řekni, co jsi dělal, děláš a budeš dělat od včerejšího rána do zítřejšího večera.
- ❖ 3. Sestav kalendář pro měsíc, kdy máš narozeniny (*máme kalendář se slepými dny, označeny jsou jen 1. dny v měsíci*)

2. téma: RODINA a RODOKMEN

❖ *Zařazení : 2. třída*

Toto téma se zpravidla „zprehledňuje“ pomocí rozhovoru nad rodinnými fotografiemi, které si mají děti přinést do školy.

Fotografie:

- ❖ *kdo ke komu patří?*
- ❖ *kdo se komu narodil?*
- ❖ *kdo je starší (mladší)?*
- ❖ *připište jména k panáčkům*
- ❖ *kdo je bratr? (ten, kdo se narodil mým rodičům kromě mě)*
- ❖ *babička – dědeček, strýc – teta, bratranec – sestřenice – vysvětlení všech vztahů.*

❖ *zaznamenáváme správné a nesprávné odpovědi, vyhodnotíme procento úspěšných dětí, příp. čas, který potřebovaly pro pochopení relace*

❖ *Pochopená relace = když dítě řekne:“ pátek je dříve než sobota a sobota je později než pátek“ (vratný vztah); uzavře se následnost a relace se stává pohyblivou --- OPERACE.*

Stěžejní úkol: NAKRESLI SVŮJ VLASTNÍ RODOKMEN!

❖ Dílčí kroky:

1. uvědomění si významu pojmu MATKA

(můžou existovat na světě lidé, kteří nemají matku (otce)? Proč ne (ano)? Všichni lidé mají matku (otce), i když je nemusí znát.

Hlavním zdrojem poznatků je jazyk dětí: Jak víš, že ta maminka, kterou máš, je tvoje maminka? (jméno, podoba, péče, fotografie, povídání prarodičů, ...) - jde o tzv. zástupné role.

Nezástupná role matky = to, že jsem se jí narodil(a).

2. navodit schopnost zaujmout hledisko druhého v systému rodinných vztahů (synem otce jsem já)

❖ Hry - operační cvičení:

„Představ si, že se jdeš jako tvůj tatínek zeptat paní učitelky do školy na prospěch jeho syna. Které otázky asi tatínek paní učitelce položí? (pozorujeme schopnost dítěte zaujmout odstup, decentrovat otázky)

❖ prohloubení pochopení – navodit OPERACI:

„narodila jsem se mámě“

TAM

já jsem její dcera

„dcerou maminky jsem já“

ZPĚT

ona je moje matka

Operační cvičení:

❖ 1. zaujmi stanovisko svého otce v rodině

❖ 2. představ si jeho syny

❖ 3. vyčleň z nich toho, který „není můj bratr“ ...AHA!!! (dítě dále netápe, ví).

O co vlastně půjde?

Děti vlastně zvládnou základní genealogickou relaci „otec –syn“:

❖ synem svého otce jsem já

❖ jsem-li synem svého otce, pak jsem vnukem jeho otce

❖ jsem-li synem otce, pak jsem synovcem otcova bratra (sestry) a bratrancem jeho (jejích) dětí

Výzkum (Vyskočilová) - výsledky

byly vyhodnoceny podle těchto kritérií:

❖ správnost označení (jména) a umístění sebe sama v rodokmenu

❖ správnost umístění prarodičů z obou stran

❖ správnost umístění relátů strýc a teta (pokrevní a přiřazení) a sestřenice a bratranec.

Tématu bylo věnováno 6 vyučovacích hodin. Po 1. hodině správně řešilo úkol 54% dětí, po 2. hod. 64%, v 6. hod. 96% dětí.

Nejtěžší byla OPERACE inverze centrovaných vztahů (když já jsem její vnuk, ona je moje babička,...)

ZÁVĚR:

Podmínka vnímání toku historického času:

- děti dovedou zaujmout hledisko někoho, „kdo žil dříve než ony“, kdo se narodil dříve než ony“
- děti ovládly relaci dříve – později, dříve než – později než.

Literatura:

MACHALOVÁ, M. rukopis 2004

VYSKOČILOVÁ, E. Pokus vyučovat žáky 2. ročníku chápání historického času na základě genealogie. *Komenský*, č. 9, 1974, s. 545-553.

VYSKOČILOVÁ, E. Vytváření základů historického myšlení žáků 2. ročníku. *Komenský*, č. 4, 1976, s. 341-348.